

ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΧΙΝΑ

Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ

Ο Giorgio Agamben είναι, χωρίς αμφιβολία, ένας από τους στοχαστές που έχουν διαβαστεί περισσότερο στην Ευρώπη. Βασισμένος στον Μισέλ Φουκό και την έννοια της «βιοεξουσίας» –του τρόπου, δηλαδή, με τον οποίο η εξουσία διεισδύει στο σώμα για να κατακυριεύσει την ίδια τη ζωή εκείνων που κυβερνάει– ο Ιταλός στοχαστής επανέκαμψε στο ερώτημα της σύνθεσης της πολιτικής με τη ζωή για να επιχειρηματολογήσει πάνω στη συνάφεια της έννοιας της κυριαρχίας με τη ζωή. Ωστόσο, αν συνδιαλέγεται με τον Μισέλ Φουκό σχετικά με τους τρόπους πραγμάτωσης της εξουσίας και την παραγωγή πειθνίων ατόμων, ο Αγκάμπεν ταυτόχρονα κινείται και πέρα από αυτόν στην κατεύθυνση της ανάλυσης της βιοπολιτικής: θεωρεί την προσδεδειγμένη πολιτικοποίηση της απλής, βιολογικής ζωής το κατεξοχήν πεδίο παρέμβασης της

κυριαρχίας εξουσίας. Ο homo sacer –τίτλος του ομόνυμου, πολυδιαβασμένου βιβλίου του, που κυκλοφορεί στα ελληνικά από τις εκδόσεις «Scripta»– είναι ο άνθρωπος ο απογυμνωμένος από κάθε ιδιότητα και δικαίωμα, στον οποίο η εξουσία ασκεί ολική κυριαρχία και επί του οποίου έχει δικαίωμα ζωής ή θανάτου. Εάν τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, υποστηρίζει ο Αγκάμπεν, αποτέλεσαν την επιτομή της βιοπολιτικής εξουσίας, στον 21ο αιώνα οι τεχνολογίες (π.χ. Βιοτεχνολογία) και οι καταστάσεις «εκτάκτου ανάγκης» (όπως ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας) αποτελούν τα νέα πεδία άσκησης της βιοπολιτικής. Με άλλα λόγια: Κυριαρχία είναι κατά τον στοχαστή η πρωταρχική διαδικασία ελέγχου της ζωής μέσω κυρίως της κατάστασης της εξαιρέσεως. Η κατάσταση ή μάλλον η σχέση εξαιρέσεως από τη ζωή καθορίζει το πλαίσιο ανάπτυξης των δομών κυριαρχίας, αποτελώντας την καταστατική συνθήκη συγκρότησης της βιοεξουσίας. Και ο Αγκάμπεν, σ' αυτήν τη βίαιη, σκοτεινή, αρχαϊκή «βιοεξουσία» θέλει να αντισταθεί.

Ο κριτικός της «Monde», που τον συνάντησε στο Παρίσι, με την ευκαιρία της έκδοσης στα γαλλικά του βιβλίου του «Le Règne et la gloire. Homo sacer 2.2», σκιαγραφεί τον στοχαστή με αμχανία και σεβασμό. Ο 66χρονος Αγκάμπεν τον υποδέχεται σε ένα μικρό διαμέρισμα του Καρτιέ Λατέν, απογυμνωμένο από βιβλία. Ίσως γιατί είναι ο κατεξοχήν άνθρωπος των βιβλιοθηκών, και η διαδοχή τους στη ζωή του διαγράφει και την πνευματική του διαδρομή. Σταθμός σ' αυτή τη διαδρομή υπήρξε η βιβλιοθήκη του σεμιναρίου του Χάιντεγκερ στο Thor της Προβηγκίας, όπου ο νεαρός τότε φοιτητής συχνάζει ανάμεσα στο 1966 και 1968 –αργότερα, η Εθνική Βιβλιοθήκη του Παρισιού, όπου εργάστηκε επί είκοσι χρόνια ετοιμάζοντας μια συνολική έκδοση των έργων του Βάλτερ Μπένγχαϊμ– και σήμερα, το Τμήμα Θεολογίας, όπου συγκεντρώνει υλικό για το επόμενο βιβλίο του.

Χαμηλόφωνος, διακριτικός, ο Αγκάμπεν αναπαράγει, για κάθε του επισκέπτη του, ένα Παρίσι που δεν υπάρχει. Ένα Παρίσι μπουέμ, αντίγραφο, αν και κλομύ, της ρωμαϊκής νιότης του. Τη δεκαετία του '60, ο στοχαστής υπήρξε, μαζί με τον Παζολίνι, τον Μοράβια και την Έλσα Μοράντε, μέλος της μικρής λογοτεχνικής κοινότητας, «που περιδιάβαιναν αέναα τη Ρώμη»: χωρίς να δουλεύουν ακατάπαυστα, χωρίς ποτέ να μένουν άπρακτοι. Απ' αυτή την παλιά ζωή, η οθόνη του κινηματογράφου συντηρεί ένα φάντασμα: την εμφάνιση του Αγκάμπεν, σε ηλικία 22 ετών, στον ρόλο του Απόστολου Φίλιππου στα «Κατά Ματθαίον Πάθη» του Παζολίνι.

Αυτή η ζωή δεν υπάρχει πια, γιατί η Ρώμη, όπως και το Παρίσι, έχει εκπληρώσει το ιδεώδες κάθε κυβέρνησης: όπως τονίζει ο στοχαστής είναι η πόλη όπου τίποτα, από δω και πέρα, δεν μπορεί να συμβεί. Ο ίδιος ο Αγκάμπεν ζει με τον τρόπο ενός φιλοσόφου που του έμελλε να βιώσει και να στοχαστεί την εξόντωση των πόλεων, ως τοπων κάθε δυνατότητας – όπως τις είδε ο Μπένγχαϊμ. Και η Βενετία, η πόλη στο Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής της οποίας ο φιλόσοφος διδάσκει Δισθητική; Η Βενετία είναι νεκρή εδώ και τόσο καιρό, λέει ο Αγκάμπεν, «ώστε δεν θα μπορούσε κανείς να την πει ούτε καν βαλσαμω-

μένη»: είναι η πόλη των κατόπτρων, η πόλη των διαδοχικών ψευδαισθήσεων.

Η Βενετία και το Παρίσι λοιπόν λειτουργούν σαν δύο πόλοι ενός αντιθετικού πεδίου ανάμεσα στους οποίους πρέπει κανείς να αναζητήσει «ένα πέρασμα», «τον τόπο όπου οι αντιθετες πολιτικότητες εξουδετερώνονται, κέντρο κενό, που ωστόσο κάνει τη μηχανή να κινηθεί». Η Βενετία και το Παρίσι, όχι όμως και η Νέα Υόρκη: ο Αγκάμπεν δεν ανταποκρίνεται για στις πολυάριθμες προσκλήσεις των αμερικανικών πανεπιστημίων, γιατί αρνείται να υποβληθεί σε «βιομετρικούς ελέγχους». «Σήμερα, αντικρίζουμε την αυγή μιας κοινωνίας η οποία προορίζει για όλους τους πολίτες της αυτά που ως τώρα προόριζε για τους παραβάτες», έγραφε πριν από λίγα χρόνια στη «Monde». «Σύμφωνα με ένα σχέδιο που έχει ήδη αρχίσει να υλοποιείται, η φυσική σχέση του κράτους με τους πολίτες του θα είναι βιομετρική, βασισμένη στη γενικευμένη κακυποψία. Αν όμως ο πολίτης αντιμετωπίζεται ως εν δυνάμει εγκληματίας, το πολιτικό σώμα μετατρέπεται σε εγκληματικό σώμα. Οι κίνδυνοι μιας τέτοιας κατάστασης είναι φανεροί σε όλους, εκτός από όσους δεν θέλουν να δουν. Δεν μπορούμε να ξέρουμε καλά καλά αν οι φωτογραφίες που επέτρεπαν στους ναζιστές αστυνομικούς να εντοπίσουν και να χαρτογραφήσουν τους Εβραίους στις κατεχόμενες χώρες, επισπεύδοντας έτσι τη μετανάστευσή τους, ήταν αρχικά επαγγελματικές κάρτες ή δελτία ταυτότητας. Τι θα συμβεί όταν μια εξουσιαστική δύναμη κάνει χρήση των βιομετρικών δεδομένων ενός ολόκληρου πληθυσμού;»

Συγγραφέας βιβλίων, όπως «Χρόνος και ιστορία» (νεανικό δοκίμιο που κυκλοφορεί στη γλώσσα μας από τις εκδόσεις «Ινδικτος»), «Το γλωσσικό ιδίωμα και ο θάνατος: σεμινάριο πάνω στον τόπο της αρνητικότητας» (1982), «Βεβηλώσεις» (ένα βιβλίο στο οποίο ο συγγραφέας διαρρηγνύει τα όρια μεταξύ λογοτεχνίας και φιλοσοφίας σταχυολογώντας τα πλέον επείγοντα και επίκαιρα σημεία της σκέψης του και κυκλοφορεί στα ελληνικά από την «Αγρα»), «Η κοινότητα που έρχεται» (1990, στα ελληνικά από τις εκδόσεις «Ινδικτος»), «Κατάσταση εξαίρεσης» (2003, στα ελληνικά από τις εκδόσεις «Πατάκη») ο Αγκάμπεν δεν αποδέχεται τον χαρακτηρισμό του δημόσιου διανοούμενου και τις προσδοκίες που απορρέουν από αυτόν. Όμως, ναι, σήμερα και πάντα, υπάρχουν κάποιες στιγμές που «ντρέπεται κανείς να είναι άνθρωπος». Και αν αξίζει να παρέμβει ένας στοχαστής σ' όσα συμβαίνουν, αυτό μπορεί να γίνει μόνο με το να προφέρει «την αληθινή λέξη την κατάλληλη στιγμή». Μέσα στη συγχρονικότητα, ο διανοούμενος πρέπει να μπορεί «να βλέπει». Και η συγχρονικότητα είναι «αυτή η μοναδική σχέση με την εποχή του καθενός: το να είναι προσκολλημένος σ' αυτήν, ενώ ταυτόχρονα παίρνει τις αποστάσεις του». Μ' αυτή την έννοια, ο άνθρωπος που τυφλώνεται από τα φώτα του αιώνα του δεν είναι πιο σύγχρονος από εκείνον που βρίσκεται εγκλειστος σ' ένα σκοτεινό δωμάτιο. Επειδή είναι επιβεβλημένο να κοιτάζει κανείς κατά πρόσωπο τα σκότη του σήμερα και να αναγνωρίζει «μέσα στην αδιαφάνεια του παρόντος εκείνο το φως που ψάχνει να μας βρει και δεν τα καταφέρνει».